

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2019.31

УДК 347.77

О.О. БОНДАРЕНКО

*Ольга Олегівна Бондаренко, кандидат юридичних наук, доцент ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»**

ORCID: 0000-0002-3361-2121

ПРОКСИМАЦІЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВИХ ЗРАЗКІВ В УКРАЇНІ ДО ЗАКОНОДАВСТВА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

При адаптації законодавства України до законодавства країн ЄС виникає низка проблем: насамперед, на яке законодавство орієнтуватися – всієї спільноти чи окремих країн. Як зазначив В.І. Опришко, «правові системи Євросоюзу та європейських міжнародних організацій у цілому мають узгоджене спільне правове поле, яке сприятиме їх співробітництву при вирішенні інтеграційних проблем, що зараз існують в Європі. Ці системи можна розглядати як невід’ємні складові єдиного європейського права, частиною і ядром якого поступово стає право Євросоюзу. Це пояснюється тим, що в ньому акумулюються і консолідуються норми та принципи, які регулюють діяльність європейських міжнародних організацій»¹.

Мета статті визначається тим, що правова охорона інтелектуальної власності вимагає запровадження нових організаційно правових заходів, вдосконалення відповідного законодавства, аналізу практики його застосування.

Економічне відродження України, орієнтація на розвиток ринкових відносин, прагнення увійти повноправним членом до світового співтовариства потребують чіткого визначення перспектив розвитку та вдосконалення суспільних відносин у сфері створення й використання продуктів творчості та інтелекту людини.

Те, що ключовим для успішної євроінтеграції України є узгодження українського законодавства із правовими нормами ЄС², не викликає зауважень чи якоїсь альтернативи, оскільки багатовекторність розвитку себе не виправдала. За розділом II Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»³ від 18 березня 2004 р. *acquis communautaire* (*acquis*) – це правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в межах Європейського Співтовариства, спільної зовнішньої політики та політики безпеки і співпраці у сфері юстиції й внутрішніх справ. Така адаптація не тільки забезпечить єдиний правовий простір, а й розвиток підприємницької, соціальної, культурної активності населення України, економічне піднесення держави в рамках Євросоюзу і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах – членах ЄС. Формально за п. 1 ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 16 червня 1994 р.⁴ Україна та ЄС визнали зближення існуючого і майбутнього законодавства нашої країни із законодавством Співтовариства важливою умовою для зміцнення економічних зв’язків між Україною та Співтовариством.

У Концепції адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначено три етапи адаптації законодавства. На першому етапі розвиток відповідно до вимог, визначених у Декларації, що прийнята Європейською Радою на Копенгагенському саміті у червні 1993 р., правової системи в Україні, яка б сприяла досягненню стабільності у суспільстві, гарантувала верховенство права, права людини і забезпечувала функціонування ринкової економіки; приведення законодавства України у відповідність до вимог Угоди та інших міжнародних договорів, які стосуються співробітництва України та ЄС; розвиток законодавства України за визначеними цією Концепцією або Міжвідомчою координаційною радою пріоритетними сферами у напрямі його поступового зближення із законодавством ЄС. На другому етапі – перегляд законодавства України у сферах, що визначені ч. 2 ст. 51 УПС, з метою забезпечення його приблизної відповідності законодавству ЄС; правове забезпечення створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС і підготовка до

© О.О. Бондаренко, 2019

* *Olga Bondarenko, Ph.D. in Law, Associated Professor of the State University «Priazovsky State Technical University»*

асоційованого членства України в ЄС. Третій етап адаптації законодавства, як вказано, залежатиме від укладення Угоди про асоційоване членство України в ЄС та включатиме період підготовки розширеної програми гармонізації законодавства України із законодавством ЄС з метою забезпечення інтеграції України до спільного ринку ЄС.

Серед вагомих проблем адаптації українського законодавства до законодавства ЄС є те, що вона відбувається одночасно з правовою реформою в Україні, концепції та особливо виконавці якої часто змінюються. До того ж законодавча база України є суперечливою, нестабільною, інколи професійно вразливою, а тому недосконалою. Не полишене недоліків й законодавство країн ЄС. Однак те, що слід оновити національне законодавство відповідно до міжнародних принципів і стандартів, є аксіоматичним.

Щодо адаптації законодавства України у сфері інтелектуальної власності, то визнано, що її рівень є середнім⁵. За кожним з напрямів цієї сфери існує низка положень *acquis communautaire*, що не враховані в законодавстві України. Це, як випливає із наведеного вище, стосується й законодавства про промислові зразки. Серед основних напрямів адаптації законодавства у сфері інтелектуальної власності щодо промислових зразків визнано потреби: «уточнення визначення промислового зразка; введення додаткової умови патентоспроможності – «індивідуальний характер промислового зразка; визначення поняття новизни та індивідуального характеру відповідно до положень Директиви ЄС; введення «запобіжного застереження» у визначенні новизни; визначення, що не можуть охоронятись промислові зразки, які виконують виключно технічну функцію, а також промислові зразки з'єднувальних компонентів; закріплення патентоспроможності з'єднувальних компонентів модульних систем, частини якої є взаємозамінними; приведення у відповідність до Директиви визначення обсягу охорони, що надається промисловим зразком; приведення у відповідність до Директиви строків охорони промислового зразка»⁶.

Крім того, гармонізація українського законодавства з правом Євросоюзу закладає правові засади для появи правового середовища, наближеного до Союзу, яке вже існує у державах – членах ЄС, і тим самим допомагає залучити бізнесменів з держав – членів європейських інтеграційних об'єднань до більш активної діяльності в Україні. Така присутність повинна сприяти економічному розвитку країни, а також залученню іноземних інвестицій в українську економіку. Тим самим гармонізація об'єктивно прискорює інтеграцію України до Євросоюзу. І це визначає особливу заінтересованість України у процесах удосконалення свого законодавства до рівня Євросоюзу.

Європейські науковці зазначають, що необхідність абстрактного встановлення обсягу правової охорони промислового зразка на практиці, як правило, не виникає. Навпаки, обсяг зазвичай встановлюється з цілком конкретної причини – у зв'язку з необхідністю встановлення факту порушення прав на охоронюваний зразок шляхом його порівняння з виробом, у якому, на думку правовласника, використаний охоронюваний промисловий зразок. Цим пояснюється особливість викладу європейської норми, що стосується обсягу правової охорони промислового зразка. Вона встановлює правило визначення обсягу правової охорони промислового зразка порівняно з іншими промисловими зразками, поділяючи їх на такі, що підпадають під обсяг прав, і такі, що не підпадають.

Убачається, що в нормі, яка регулює відносини, пов'язані з визначенням обсягу правової охорони промислового зразка, використані ті ж поняття, які застосовані в нормі, що належить до умови індивідуального характеру: інформований користувач, ступінь свободи дизайнера і загальне враження, яке справляє промисловий зразок.

Особливо важливим є висновок про те, що використання однакових підходів при встановленні індивідуального характеру промислового зразка та обсягу його правової охорони приводить до взаємозалежності одержуваних результатів.

Високий поріг індивідуального характеру зумовлює значний обсяг правової охорони. Низький рівень індивідуальності забезпечує малий обсяг охорони. Баланс вимог, що ставляться при наданні правової охорони і при визначенні обсягу правової охорони, досягається за допомогою знань інформованого користувача – одного і того ж, що бере участь і в перевірці індивідуального характеру, і у встановленні обсягу прав. Якщо, на думку поінформованого користувача, невеликі відмінності при встановленні індивідуального характеру достатні для надання правової охорони, то вони повинні бути визнані достатніми і для визнання промислового зразка передбачуваного порушника, які не підпадають під обсяг прав охоронюваного промислового зразка. У непоінформованого споживача може скластися зовсім інше враження.

У комплексі норм, що регулюють відносини, пов'язані з установленням обсягу правової охорони промислового зразка, важливе місце посідають норми, що визначають засоби, які застосовуються для розкриття домагань і обсягу наданої правової охорони.

Обсяг правової охорони промислового зразка в ЄС значною мірою залежить від того, в якій об'єктивно вираженій формі він отримує правову охорону. Це може бути виріб, його модель, фотографії виробу або його моделі, інші зображення, у тому числі графічні, з різним ступенем опрацювання деталей, у тому числі абстраговані зображення ідеї дизайнера та ін.

Оскільки постановою ЄС встановлені два правових режими промислових зразків Союзу, то засоби, що застосовуються в ЄС для розкриття обсягу правової охорони (домагань), можна умовно розділити на дві групи.

По-перше, це засоби, якими визначається обсяг правової охорони незареєстрованого промислового зразка ЄС, зокрема розкриття в опублікованих матеріалах, або у виробі, в якому промисловий зразок уже вті-

лений і використаний у цивільному обороті, або розкриття новизни та індивідуальності промислового зразка іншим чином. Для одержання охорони важливо, щоб при звичайній практиці це розкриття могло стати відомим діловим колам, зайнятим у тому секторі промисловості, до якого належить промисловий зразок.

По-друге, це засоби, якими визначається обсяг правової охорони заявленого на реєстрацію (зареєстрованого) промислового зразка Союзу. Питання про ці засоби докладно розглянуто вище при розгляді основних вимог, що пред'являються до документів заявки на промисловий зразок та необхідні для встановлення дати подання заявки.

Насамперед зазначимо, що в ЄС досягнення належного рівня охорони та захисту прав інтелектуальної власності завжди вважалося надзвичайно важливим. Це стосується як забезпечення охорони прав як на внутрішньому ринку, так і в усьому світі. Тобто, охорона прав на промислові зразки заохочує творчість і стимулює розвиток промисловості, сприяє досягненню загальних цілей розвитку країни – в ній заінтересовані і промисловість, і компанії-розробники, і споживачі. У широкому сенсі така охорона забезпечує єдиний правопорядок щодо промислових зразків на значному економіко-правовому просторі.

Фахівці Відомства з гармонізації на внутрішньому ринку (далі – ОНІМ) надають деякі практичні рекомендації, що дають змогу отримати максимальний обсяг правової охорони промислового зразка, суть яких полягає в тому, що чим менше візуально сприймаються ознаки на зображенні та чим більш абстраговане зображення, тим більший обсяг правової охорони надається такому промислового зразку. Заявник при поданні заявки має право вказати на неохороноздатні ознаки зовнішнього вигляду виробу шляхом відмежування їх на зображеннях пунктирною лінією. Зазвичай до такої дискламації надаються пояснення в описі. Поряд із тим варто доповнити рекомендації М. Шлетельбурга згадкою про те, що в усьому треба знати міру, у тому числі і в абстрагуванні домагань. Очевидно, що це доречно при отриманні охорони на нову, істотно відмінну від відомих, форму виробу, що трапляється доволі рідко. При оформленні вимог на модифікацію відомої форми слід пам'ятати про те, що велика кількість навіть несуттєвих деталей може справити нове загальне враження. Все це слід враховувати при оформленні заявки в ЄС.

Таким чином, витребуваний обсяг правової охорони заявляється на реєстрацію промислового зразка та формується в ЄС виключно образотворчими засобами, за опублікованим зображенням визначається наданий промислового зразку обсяг правової охорони.

Припустимо, що формалізований правовласник прав на промисловий зразок, який може бути втілений у дверному полотні, заявить претензію порушнику, що виробляє дверні полотна. У цьому випадку порушник, намагаючись опротестувати дію реєстрації, може подати позов про визнання недійсною реєстрації промислового зразка через його невідповідність умові індивідуального характеру з причини популярності до дати пріоритету промислового зразка відомостей про промисловий зразок, на зразок того, який втілений на звороті поштового конверта, що буде абсурдним і несправедливим. Проте позовні вимоги такого змісту загалом можливі за законодавством ЄС, оскільки як у рамках умови новизни, так і в рамках умови індивідуального характеру може бути протиставлений прототип, що стосується виробу будь-якого призначення.

Водночас ці вимоги можуть бути легко відхилені відповідачем-правовласником, який доведе, що діловим колам, що займаються виробництвом дверних полотен, не могла бути відома в звичайному ході справ інформація про дизайн, який належить до сфери виробництва конвертів. У цьому випадку норма, що регулює правовідносини, пов'язані з визнанням відомостей про промисловий зразок загальновідомими, дає змогу правовласнику обмежити коло протиставлюваних відомостей, мотивуючи це обмеження тим, що протиставлені відомості (у даному випадку – про поштові конверти) не могли стати доступними діловим колам, до яких належить правовласник (у даному випадку – займаються виробництвом дверних панелей), у звичайному ході справ. Дійсно, дизайн поштових конвертів не досліджується виробниками дверних полотен з метою поліпшення їх виробничих показників. Таким чином, норма, яка регулює правовідносини, пов'язані з розкриттям, набуває охоронну функцію в разі виникнення загрози анулювання реєстрації промислового зразка. Саме такий механізм підвищення надійності отриманої охорони передбачається ідеєю об'єктивно відносної новизни.

Найважливішим для національного законодавства є питання внесення змін до спочатку заявленого обсягу правової охорони промислового зразка. Принаймні порядок внесення змін до первісно заявленого обсягу правової охорони промислового зразка, що встановлений документами ЄС, принципово відрізняється від порядку, встановленого національним законодавством. Спочатку заявлений обсяг правової охорони не може бути змінений у ЄС у процесі розгляду заявки у зв'язку з висунутими експертизою протиставленнями або з розглядом заперечення проти дії реєстрації промислового зразка.

Підстави для відмови в реєстрації або для визнання реєстрації промислового зразка недійсною встановлені у ст. 11 Директиви ЄС. У тій же статті зазначається: якщо промислового зразку відмовлено в реєстрації або промисловий зразок визнаний недійсним з підстав, встановлених п. 1 (б) і п. 2 зазначеної статті, то правова охорона промислового зразка може зберегтися у зміненому вигляді. Проте внесення змін можливе тільки при дотриманні двох умов: якщо в зміненому вигляді промисловий зразок відповідає умовам охороноспроможності та якщо зберігається ідентичність промислового зразка. Умова збереження ідентичності промислового зразка є гарантією того, що внесення змін не призведе до розширення первісно заявленого обсягу його правової охорони.

Таким чином, внесення змін, спрямованих на подолання таких перешкод визнання промислового зразка Союзу охороноспроможним, не вимагає вилучення із зображення промислового зразка неохороноздатних

ознак. Достатнім є їх визнання неохороноспроможними, про що робиться відповідний запис у реєстрі промислових зразків.

Ще однією серйозною проблемою об'єктивного характеру, яка постає перед Україною та іншими країнами – не членами Євросоюзу при гармонізації національного законодавства з правом європейських інтеграційних організацій, є необхідність враховувати подальший розвиток права ЄС у сфері інтелектуальної власності. Щоб забезпечити такий самий рівень охорони прав інтелектуальної власності, як і в межах Союзу, Україна має зважати на нові міжнародні конвенції під егідою ВОІВ, які наразі оновлюються, і акти ЄС, які регулюють відносини у цій сфері в межах внутрішнього ринку. До речі, це визначено в додатках до УСП.

Робимо **висновок**, що Україна вжила заходів щодо гармонізації законодавства з правом ЄС на рівні: національної програми, розробки концепції адаптації та її тактики, зокрема Подільською лабораторією з адаптації приватного права до законодавства країн ЄС Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України; Центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України; Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України; інших наукових установ та окремих науковців. Принаймні реалізація цього механізму надає можливості для дії норм права ЄС в Україні та забезпечення єдності правопорядку в цій сфері. Це стосується визначених Угодою про асоціацію випадків транспозиції директив ЄС у внутрішнє законодавство України та безпосереднього застосування певних положень права ЄС на національному рівні.

Водночас гармонізація законодавства України з правом ЄС має свої особливості, зумовлені рівнем відносин між партнерами. Те, що УСП не передбачає підготовки до приєднання України до ЄС, а також події та позиція ЄС наприкінці 2016 р. щодо невизначеності чи навіть неперспективності асоціації України, визначає межі співробітництва сторін у правовій галузі, й зокрема у сфері гармонізації законодавства. Як засвідчує практика здійснення гармонізації на рівні ЄС, а також у відносинах спільноти з іншими країнами (особливо з тими, які мають з об'єднанням угоди про асоціацію), майже неможливе чітке визначення меж цього процесу. Тому Україна має достатньо широкі можливості для форсування чи, навпаки, призупинення процесу гармонізації своїх правових норм із правом ЄС. Це стосується безпосередньо цілей, засобів та організаційно-правового механізму гармонізації законодавства щодо охорони промислових зразків.

¹ Прилипчук О.В. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Державне будівництво*. 2015. № 1. С. 1–10.

² Там само.

³ Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 10.09.2018).

⁴ Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 16 червня 1994 р. Київ: Представництво Європейської Комісії в Україні, 1995. 45 с.

⁵ Доповідь про стан виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Євроінформ*. 2006. № 1. С. 13–21.

⁶ Основні напрями адаптації законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства ЄС. *Євроінформ*. Вісник державного департаменту з питань адаптації законодавства. 2006 (2). № 1. С. 28–38.

References:

Prylypchuk, O.V. (2015). Problemy adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva YeS. *Derzhavne budivnytstvo*. 1, 1–10 [in Ukrainian].

Pro Zahal'nodержavnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropejs'koho Soiuzu: Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 r. № 1629-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/lavs/show/1629-15> (data zvernennia: 10.09.2018) [in Ukrainian].

Uhoda pro partnerstvo ta spivrobotnytstvo mizh Ukrainoiu i Yevropejs'kymy Spivtovarystvamy ta ikh derzhavamy-chlenamy vid 16.06.1994 r. (1995). Kyiv: Predstavnytstvo Yevropejs'koi Komisii v Ukraini [in Ukrainian].

Dopovid' pro stan vykonannia Zahal'nodержavnoi prohramy adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropejs'koho Soiuzu. (2006). *Yevroinform*. 1, 13–21 [in Ukrainian].

Osnovni napriamy adaptatsii zakonodavstva Ukrainy u sferi okhorony intelektual'noi vlasnosti do zakonodavstva YeS. *Yevroinform*. (2006). *Visnyk derzhavnoho departamentu z pytan' adaptatsii zakonodavstva*. 1, 28–38 [in Ukrainian].

Резюме

Бондаренко О.О. Апроксимація правової охорони промислових зразків в Україні до законодавства країн Європейського Союзу.

У статті розглядаються важливі проблеми, які виникають при апроксимації правової охорони промислових зразків до законодавства країн Європейського Союзу: насамперед, на яке законодавство орієнтуватися – всієї спільноти чи окремих країн. Щодо адаптації законодавства України у сфері інтелектуальної власності, то визнано, що її рівень є середнім. За кожним з напрямів цієї сфери існує низка положень, що не враховані в законодавстві України. Це стосується й законодавства про промислові зразки. Серед основних напрямів адаптації законодавства у сфері інтелектуальної власності щодо промислових зразків у статті наголошено, що саме потребує змін та уточнення.

Ключові слова: інтелектуальна власність, промисловий зразок, правова охорона, новизна, індивідуальний характер.

Резюме

Бондаренко О.О. Апроксимация правовой охраны промышленных образцов в Украине с законодательством стран Европейского Союза.

В статье рассматриваются важные проблемы, которые возникают при аппроксимации правовой охраны промышленных образцов с законодательством стран Европейского Союза: прежде всего, на какое законодательство ориентироваться – всего сообщества или отдельных стран. По адаптации законодательства Украины в сфере интеллектуальной собственности определено, что ее уровень является средним. По каждому из направлений этой сферы существует ряд положений, которые не учтены в законодательстве Украины. Это касается и законодательства о промышленных образцах. Среди основных направлений адаптации законодательства в сфере интеллектуальной собственности в отношении промышленных образцов в статье отмечаем, что именно требует изменений и уточнений.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, промышленный образец, правовая охрана, новизна, индивидуальный характер.

Summary

Olga Bondarenko. Approximation of the legal protection of industrial designs in Ukraine to the legislation of the countries of the European Union.

When adapting Ukrainian legislation to EU law, there are a number of problems: first of all, on which legislation to be oriented – the entire community or individual countries.

The purpose of the article is determined by the fact that the legal protection of intellectual property requires introduction of new organizational and legal measures, improvement of the relevant legislation, analysis of the practice of its application.

The economic revival of Ukraine, the orientation towards the development of market relations, the desire to become a full member in the world community require a clear definition of the prospects for the development and improvement of social relations in the field of creation and use of products of creativity and human intelligence.

Among the major problems of adapting Ukrainian legislation to the EU legislation is that it occurs simultaneously with the legal reform in Ukraine, the concepts and especially the performers of which are often changing. In addition, the legislative base of Ukraine is controversial, unstable, sometimes professionally vulnerable, and therefore imperfect. Not overcome shortcomings and legislation of the EU countries. However, the fact that it is necessary to update national legislation in accordance with international principles and standards is axiomatic.

In addition, the harmonization of Ukrainian legislation with the law of the European Union sets the legal framework for the emergence of a legal environment close to the Union which already exists in the EU member states and thus helps to attract businessmen from the member states of European integration associations to more active activities in Ukraine. Such presence should promote economic development of the country, as well as attracting foreign investments into the Ukrainian economy. Thus, harmonization objectively accelerates the integration of Ukraine into the European Union. And this determines the special interest of Ukraine in the processes of improving its legislation to the level of the European Union.

We conclude that Ukraine has taken steps to harmonize legislation with EU law at the level of: a national program, the development of the concept of adaptation and its tactics. Therefore, Ukraine has ample opportunities to push or, on the contrary, suspend the process of harmonizing its legal norms with the EU law. This refers directly to the goals, means and organizational and legal mechanism of harmonization of legislation on the protection of industrial designs.

Key words: intellectual property, industrial design, legal protection, novelty, individual character.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2019.32

УДК 347.121.2

Т.О. СОФІЮК

*Тарас Олександрович Софіюк, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету права НАН України**

ORCID: 0000-0002-8949-3336

СТАН ЗАКОНОДАВСТВА ТА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ ТА СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Постановка проблеми. Доба Інтернету є епохою безперешкодного блискавичного розповсюдження різноманітної інформації в глобальних масштабах. Ця інформація передається Інтернетом переважно у вигляді творів, які є об'єктами авторського права. Відповідно до ч. 1 ст. 433 ЦК України об'єктами авторського права є твори, а саме: 1) літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації,

© Т.О. Софіюк, 2019

* *Taras Sofiuk, Ph.D., Associate Professor of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine*